

§ 1. Верховна Рада в механізмі державної влади

Парламент або легіслатура — вищий загальнонаціональний представницький орган державної влади, правомочний виконувати на основі конституційних приписів законодавчу, установчу, контрольну та інші функції.

Попередниками парламентів були державні установи представницького характеру Стародавніх Греції та Риму (наприклад, рада п'ятисот в Афінах). У XII—XIV ст. у країнах Європи виникають станово-представницькі установи, які певною мірою обмежували владу монарха (наприклад, іспанські кортеси, генеральні штати у Франції, рада королівства в Англії). Вважається, що англійський парламент існує з 1265 р., коли вперше були скликані збори, які обмежували владу короля і досить широко представляли інтереси країни (поряд з баронами в ньому засідали по два лицарі від кожного графства і по два представники від кожного міста). Проте історія сучасного парламенту як загальнонаціонального представницького і законодавчого органу починається лише після буржуазних революцій XVII—XVIII ст.

Конституція України 1996 р. закріпила якісно нову організацію державної влади. Відмовившись від ієрархічної, вертикальної системи організації державної влади, що існувала в Україні упродовж кількох десятиліть, вона сприйняла загальновизнаний принцип організації державної влади — принцип поділу її на законодавчу, виконавчу та судову. Органи державної влади України стали рівноправними і не залежними один від одного. При цьому Верховна Рада України, за Конституцією, остаточно втратила колишній статус найвищого органу державної влади, але вперше набула всіх основних рис статусу парламенту України — єдиного загальнонаціонального, представницького, колегіального, виборного, однопалатного, постійно діючого органу законодавчої влади України¹.

Новий конституційно-правовий статус Верховної Ради України суттєво відрізняється від встановленого Конституцією України 1978 р. та Конституційним договором від 8 червня 1995 р. Ця відмінність зумовлена рядом чинників. Уперше з часів УНР (Конституція УНР від 29 квітня 1918 р.) представницький законодавчий орган України конституювано як парламент. Застосування терміна «парламент» до Верховної Ради України свідчить про сприйняття ряду основних положень доктрини парламентаризму, під чим розуміють систему правління, що характеризується чітким розмежуванням законодавчої і виконавчої функцій влади.

Важливою рисою українського парламенту як органу законодавчої влади є його єдність — винятковість, універсальність у системі органів державної влади, що зумовлено насамперед унітарним характером нашої держави, тобто державним устроєм, поділом державної влади на законодавчу, виконавчу та судову, внутрішньою структурою парламенту та іншими обставинами. Сьогодні в Україні немає інших органів законодавчої влади — загальнонаціональних або місцевих, крім Верховної Ради України. До 1992 р. у період між сесіями Верховної Ради законодавчу владу здійснювала Президія Верховної Ради шляхом внесення змін і доповнень до чинних законодавчих актів. Верховна Рада України є загальнонаціональним органом державної влади, оскільки наділена правом представляти весь український народ — громадян України всіх національностей і виступати від імені всього народу. Це впливає як з преамбули Конституції України та її змісту, так і з назви парламенту — Верховна Рада України. Колегіальний характер Верховної Ради як парламенту України полягає насамперед у її складі й порядку роботи. Верховна Рада складається з 450 народних депутатів (ст. 76 Конституції) і є повноважною за умови обрання не менш як двох третин від її конституційного складу (ст. 82 Конституції України). Рішення Верховної Ради приймаються на її пленарних засіданнях шляхом голосування (ст. 84 Конституції). Закони та інші акти Верховна Рада приймає більшістю її конституційного складу, крім випадків, передбачених Конституцією (ст. 91). Виборний характер українського парламенту полягає в тому, що він формується виключно шляхом виборів народних депутатів. Ці вибори є вільними і демократичними. Вони проводяться на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Верховна Рада України є однопалатним парламентом. Це зумовлено насамперед тим, що Україна є унітарною державою¹. Парламент України — це орган загальної компетенції. Він бере участь у реалізації всіх функцій Української держави.

Конституційно-правовий статус Верховної Ради зумовлений президентсько-парламентською формою правління. Це проявляється у підзвітності і підконтрольності Кабінету Міністрів перед парламентом України, у наявності у Президента України права розпуску Верховної Ради України, права вето на закони тощо. Це дає підстави віднести Верховну Раду до парламентів змішаного типу.

Зазначені риси парламенту України зумовлюють властиве лише йому місце в системі органів державної влади. Парламент України є пріоритетним органом у системі органів державної влади України, першим серед рівних. Він здійснює законодавчу владу, бере участь у формуванні органів виконавчої і судової влади, є загальним представником народу і виразником його волі, має багатогранні відносини з іншими органами державної влади та з суб'єктами політичної системи: політичними партіями, громадськими об'єднаннями тощо. У нього досить широкі міжнародні зв'язки, які розширюються і збагачуються.

Найтіснішими і багатогранними є відносини парламенту з Президентом і Кабінетом Міністрів. Це зумовлено їх функціями і повноваженнями, передбаченими Конституцією і законами, системою взаємних отримань і противаг та іншими обставинами. Конституцією України передбачена участь парламенту у формуванні органів державної влади на паритетних засадах з Президентом України.

Конституція України закріплює основи взаємовідносин між Верховною Радою України і гілками виконавчої та судової влади. Верховна Рада України призначає вибори Президента України (п. 7 ст. 85 Конституції), здійснює усунення його з поста в порядку особливої процедури (імпичменту), встановленої ст. 111 Конституції України. Президент України в свою чергу призначає позачергові вибори до Верховної Ради у строки, встановлені Конституцією України (п. 7 ст. 106); в окремих випадках припиняє повноваження парламенту (п. 8 ст. 106 Конституції України).

Взаємодія між Верховною Радою України і виконавчою владою проявляється в утворенні деяких державних органів. Наприклад, Верховна Рада надає згоду на призначення Президентом України Прем'єр-міністра України (п. 12 ст. 85 Конституції), на призначення на посади та звільнення з посад Президентом України голови Антимонопольного комітету України, голови Фонду державного майна України, Голови Державного комітету телебачення і радіомовлення України; на призначення Президентом України на посаду Генерального прокурора України; висловлює недовіру Генеральному прокурору України, що має наслідком його відставку з посади (п. 25 ст. 85 Конституції).

Верховна Рада України призначає та звільняє половину складу Ради Національного банку України, другу половину призначає Президент України (п. 19 ст. 85; п. 12 ст. 106 Конституції).

Верховна Рада України, Президент України та з'їзд суддів України призначають по шість суддів Конституційного Суду України (ст. 148 Конституції). Президент як глава держави створює суди у визначеному законом порядку (п. 23 ст. 106 Конституції). Перше призначення на посаду професійного судді терміном на п'ять років здійснюється Президентом України. Всі інші судді, крім суддів Конституційного Суду України, обираються Верховною Радою безстрокове, в порядку, встановленому законом (ст. 128 Конституції).

Президент України бере участь у законодавчому процесі: він має право законодавчої

ініціативи (таке право належить також Кабінету Міністрів України (ст. 93 Конституції)).

Термін повноважень Верховної Ради України — чотири роки (ст. 76 Конституції). Верховна Рада є повноважною за умови обрання не менш як двох третин від її конституційного складу (частина друга ст. 82 Конституції). Повноваження Верховної Ради припиняються у день відкриття першого засідання Верховної Ради нового скликання. Президент України може достроково припинити повноваження Верховної Ради, якщо протягом 30 днів однієї чергової сесії пленарні засідання не можуть розпочатися. Повноваження Верховної Ради не можуть бути достроково припинені в останні шість місяців терміну повноважень Президента України (ст. 90 Конституції). У разі закінчення терміну повноважень Верховної Ради України під час дії воєнного чи надзвичайного стану її повноваження продовжуються до дня першого засідання першої сесії Верховної Ради, обраної після скасування воєнного чи надзвичайного стану (частина четверта ст. 83 Конституції).

---

§ 2. Конституційний склад і структура парламенту України

Загальний кількісний склад Верховної Ради України та її структура визначаються Конституцією України, Регламентом Верховної Ради України та законами про окремі її інститути.

Згідно зі ст. 76 Конституції України конституційний склад Верховної Ради України — 450 народних депутатів України. Така кількість народних депутатів зумовлена такими факторами: кількістю населення (громадян) України, виборчою системою, структурою парламенту та іншими обставинами.

Чисельний склад парламенту визначається з урахуванням різних чинників. Так, з одного боку, чисельність парламенту має бути достатньою для забезпечення його представницького характеру. Для того, щоб парламент виступав реальним представником народу, до його складу мають входити відносно численні об'єднання парламентаріїв (депутатські групи та фракції), які відображали б інтереси значних прошарків суспільства. Крім того, відповідною має бути чисельність його робочих органів (комітетів та комісій), які здійснюють зако-нопроектну та контрольну діяльність. З другого боку — надмірна чисельність парламенту суттєво ускладнює організацію його роботи. Оптимальною з огляду на ці обставини, вважається чисельність парламенту в 350—500 депутатів. На чисельність парламенту можуть впливати і такі чинники, як його структура, чисельність населення країни, форма державного устрою тощо. Для прикладу, чисельність парламентаріїв європейських країн коливається від 60 (Люксембург) до 662 (Палата громад парламенту Великої Британії та Бундестаг ФРН).

Конституція України 1996 р. залишила загальну структуру Верховної Ради без змін (у вигляді однопалатного парламенту), але значно оновила окремі її інститути. Найважливішими віхами української парламентської реформи є припинення існування Президії Верховної Ради України як постійно діючого органу загальної компетенції, перетворення постійних комісій Верховної Ради на комітети Верховної Ради та ряду інших інститутів, зокрема інституту найстаршого за віком депутата для відкриття першого засідання першої сесії Верховної Ради та для здійснення процедури складення присяги народними депутатами, інституту представника Президента України у Верховній Раді та інших. Започатковано створення ряду елементів інфраструктури Верховної Ради: Парламентське видавництво, Парламентська бібліотека, Інститут законодавства, друковані органи — «Відомості Верховної Ради України», журнал «Віче», газета «Голос України» та ряд інших.

Відповідно до ст. 88 Конституції України Верховна Рада України обирає зі свого складу Голову Верховної Ради України, його Першого заступника і заступника. Голова Верховної Ради має такі повноваження: веде засідання Верховної Ради України; організовує підготовку питань до розгляду на її засіданнях; підписує акти, прийняті Верховною Радою; представляє Верховну Раду у відносинах з іншими органами державної влади України та органами влади інших держав; організовує роботу Апарату Верховної Ради.

Верховна Рада затверджує перелік комітетів, обирає їх голів. Комітети здійснюють законопроектну роботу, готують і попередньо розглядають питання, віднесені до повноважень Верховної Ради України (ст. 89 Конституції). Значення комітетів полягає, по-перше, в забезпеченні безперервної і ефективної діяльності Верховної Ради, яка працює в сесійному порядку; по-друге, в найбільш повному залученні народних депутатів до роботи Верховної Ради. Це — своєрідна форма об'єднання депутатів усередині Верховної Ради, бо ні сесія, ні депутатські групи та фракції, ні індивідуальна робота депутатів не можуть виконувати цієї ролі в повному обсязі. Верховною Радою четвертого скликання створені такі комітети: з питань правової політики; з питань державного будівництва та місцевого самоврядування; з питань соціальної політики та праці; з питань науки і освіти; з питань охорони здоров'я, материнства та дитинства; з питань культури і духовності; з питань економічної політики, управління народним господарством, власності та інвестицій; з питань бюджету; з питань молодіжної політики, фізичної культури, спорту і туризму; з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин; з питань фінансів і банківської діяльності; з питань промислової політики і підприємництва; з питань паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки; з питань аграрної політики та земельних відносин; з питань будівництва, транспорту, житлово-комунального господарства та зв'язку; з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи; з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності; з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією; з питань національної безпеки і оборони; з питань Регламенту, депутатської етики та організації роботи Верховної Ради України; з питань свободи слова та інформації; з питань європейської інтеграції; у закордонних справах; у справах пенсіонерів, ветеранів та інвалідів, а також Спеціальна контрольна комісія з питань приватизації.

Таким чином, Верховна Рада України четвертого скликання сформувала склад 24 комітетів і однієї спеціальної комісії, в яких належним чином представлені члени парламентських • фракцій: «Єдина Україна», «Наша Україна», Комуністичної партії України, Блоку Юлії Тимошенко, Соціалістичної партії України, Соціал-демократичної партії України (об'єднаної) та депутатських груп.

Кожен комітет, який очолює роботу над певним законопроектом чи проектом іншого акта Верховної Ради України, узагальнює та систематизує пропозиції, поправки і висновки інших комітетів, окремих народних депутатів і готує їх до розгляду на пленарному засіданні Верховної Ради України. Для здійснення законопроектних та інших функцій комітетам надаються, зокрема, такі права: а) публікувати у пресі до внесення на розгляд Верховної Ради у першому читанні законопроекти, що належать до їх компетенції, і звертатися до наукових установ і організацій, громадян та їх об'єднань з пропозицією висловити свою думку щодо них. У разі опублікування законопроекту мають бути

зазначені всі автори його в цілому та його структурних частин, а також ініціатори його внесення; б) укладати договори з науковими установами, навчальними закладами та спеціалістами про науково-інформаційний пошук, розробку, доопрацювання та експертизу законопроекту, залучати до цієї роботи працівників міністерств і відомств, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування; в) вносити пропозиції щодо проведення всеукраїнського референдуму.

Верховна Рада України у межах своїх повноважень може створювати також тимчасові спеціальні комісії для підготовки і попереднього розгляду питань. Крім того, для проведення розслідування з питань, що становлять суспільний інтерес, Верховна Рада може створювати тимчасові слідчі комісії, якщо за це проголосувала не менш як одна третина від її конституційного складу. Організація і порядок діяльності комітетів Верховної Ради, її тимчасових спеціальних і тимчасових слідчих комісій встановлюється законом.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини призначається Верховною Радою для здійснення парламентського контролю за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина (ст. 101 Конституції). Рахункова палата створюється для контролю за використанням коштів Державного бюджету України від імені Верховної Ради України (ст. 98).

Роботу Верховної Ради забезпечує Апарат Верховної Ради. Його керівника призначає на посаду та звільняє з посади Верховна Рада. Вона затверджує також структуру свого Апарату (п. 35 ст. 85 Конституції). Організація і порядок діяльності Верховної Ради, статус народних депутатів України визначається виключно законом України.

§ 3. Основні принципи діяльності Верховної Ради України

Правовою базою порядку роботи Верховної Ради є Конституція України, Регламент Верховної Ради України, інші закони. Парламент України — постійно діючий орган. У Конституції (частині першій ст. 78) записано: «Народні депутати України здійснюють свої повноваження на постійній основі».

У конституційному законодавстві відображені також принципи функціонування парламенту України: законність (ле-гітимність) діяльності парламенту, постійність і гласність роботи, колегіальність, ведення роботи державною мовою.

Принцип законності (легітимності) діяльності Верховної Ради впливає із самої природи розділу Конституції «Верховна Рада України», де визначені умови легітимності парламенту, його конкретні повноваження, основи взаємовідносин з іншими структурами державного механізму.

Принцип постійно діючого органу означає, що парламент України функціонує на постійній основі, а не так, як було в радянський період, коли Верховна Рада збиралася двічі на рік на кілька днів. Чинний український парламент має право в будь-який час збиратися і приймати рішення з питань своєї компетенції.

Принцип гласності діяльності парламенту України означає, що громадяни (виборці) повинні мати змогу спостерігати за роботою своїх парламентаріїв. У Конституції (частина перша ст. 84) встановлено, що засідання Верховної Ради проводяться відкрито. Закрите засідання проводиться за рішенням більшості від конституційного складу парламенту. Згідно з Регламентом засідання Верховної Ради, інших органів парламенту є відкритими і гласними, за винятком, встановленим Регламентом. Гласність роботи Верховної Ради забезпечується згідно зі ст. 1.04 Регламенту шляхом трансляції її засідань по телебаченню і радіо, публікації стенографічного звіту засідань Верховної Ради, публікації її рішень у «Відомостях Верховної Ради України», газеті «Голос України» та інших виданнях парламенту. Представники телебачення, радіо і преси можуть бути

акредитовані на певний термін або на весь час сесії Верховної Ради. На засіданнях парламенту можуть бути присутні громадяни на визначених для них місцях і за попереднім записом, який веде Апарат Верховної Ради. Принцип гласності — один із визначальних конституційних принципів діяльності органів влади у правовій державі¹.

Принцип колегіальності роботи Верховної Ради України означає, що ні одне її рішення не може прийматися кимось одноособове. Конституція (частина друга ст. 84) встановлює: «Рішення Верховної Ради приймаються виключно на її пленарних засіданнях шляхом голосування», а в ст. 91 закріплено, що Верховна Рада приймає закони, постанови та інші акти більшістю від її конституційного складу, крім випадків, передбачених Конституцією.

Принцип ведення роботи парламенту державною мовою встановлений у ст. 1.03 Регламенту: «Робота Верховної Ради України ведеться державною мовою». У разі, коли промовець не володіє державною мовою, він має право виступати іншою мовою.

---

§ 4. Функції парламенту України

У функціях і компетенції Верховної Ради України відображається її соціально-політична роль та місце у механізмі державної влади, у реалізації функцій держави.

Функції Верховної Ради України — це основні напрями її діяльності в різних сферах суспільних відносин.

Функції і компетенція Верховної Ради пов'язані зі специфікою її конституційно-правового статусу як парламенту змішаного типу. Головними функціями Верховної Ради є: представницька, законодавча, установча, функція парламентського контролю. До парламентських функцій належать також бюджетно-фінансова, функція міжпарламентських зв'язків та ін. Верховна Рада, як правило, здійснює ці функції, але вони не вважаються головними серед її основних функцій. Класичну класифікацію функцій парламенту запропонував англійський державознавець У. Берджот. До них він відносив: законотворчість, формування інших органів, політичне волевиявлення та контроль за урядом, представництво нації.

Представницька функція Верховної Ради України. Ця функція парламенту України покликана виражати волю народу — основу державної влади. Вона реалізується шляхом проведення періодичних вільних виборів, які спрямовані на виявлення інтересів різних соціальних груп. Мирний перехід державної влади від одних представників суспільства до інших відбувається на основі вільного волевиявлення виборців. Це означає, що серед усіх державних інститутів парламент виступає як орган загальнонародного представництва. Представництво як спосіб діяльності парламенту України виражається насамперед в обов'язку народних депутатів підтримувати тісні зв'язки з виборцями. Представницька функція Верховної Ради проявляється і в тому, що в законах, які приймаються, знаходиться вираження суспільний інтерес. У роботі парламенту відображаються найбільш актуальні питання життєдіяльності держави, суспільства, людини. У цьому аспекті представницька роль парламенту має важливе значення для становлення громадянського суспільства, втілення принципів демократії та правової держави, забезпечення прав людини.

Законодавча функція Верховної Ради є найважливішою і найбільш об'ємною за значенням і змістом. В її межах формується правова система Української держави, забезпечується правове регулювання відносин, що виникають у суспільстві і потребують законодавчого регулювання. Зміст законодавчої діяльності Верховної Ради полягає в підготовці і прийнятті законів. Законодавча функція спрямована на встановлення надійного правопорядку. Вона спрямована на ділове співробітництво парламенту з іншими гілками влади у нормотворчій діяльності, що гарантує стабільність у країні, формування правової основи, подальший розвиток держави і суспільства.

Законодавча функція Верховної Ради — найважливіший напрям її діяльності. Верховна Рада України в межах своєї компетенції приймає закони з питань, що потребують законодавчого регулювання. При цьому вона не має права втручатися до сфери компетенції інших органів, які здійснюють нормотворчу підзаконну діяльність (Президент України, Кабінет Міністрів України, міністерства тощо). Здійснюючи законодавчу функцію, Верховна Рада за допомогою закону надає своєму рішення найвищої

юридичної сили, визначаючи тим самим і правову базу організації і діяльності органів виконавчої та судової влади. Право парламенту приймати закони визначає особливе місце Верховної Ради в системі державного механізму України.

Головним змістом законодавчої функції Верховної Ради є прийняття законів. Із змісту Конституції випливає, що Верховна Рада може приймати закон з будь-якого питання у межах своїх повноважень, за винятком тих, які вирішуються виключно всеукраїнським референдумом. Водночас Конституцією передбачається коло питань, які регулюються виключно законами України. Згідно зі ст. 92 Конституції виключно законами України визначаються: права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина; громадянство; правосуб'єктність громадян, статус іноземців та осіб без громадянства; права корінних народів і національних меншин; порядок застосування мов. Основну групу питань виключно законодавчого регулювання становлять екологічні, соціальні, культурні та економічні питання; засади використання природних ресурсів виключної (морської) економічної зони, континентального шельфу, освоєння космічного простору, організації та експлуатації енергосистем, транспорту і зв'язку; основи соціального захисту, форми і види пенсійного забезпечення; засади регулювання праці і зайнятості, шлюбу, сім'ї, охорони дитинства, материнства, батьківства; виховання, освіти, культури й охорони здоров'я; екологічної безпеки; правовий режим власності; правові засади і гарантії підприємництва; правила конкуренції та норми антимонопольного регулювання; засади регулювання демографічних і міграційних процесів.

Виключно законами визначаються основи політичної системи, організація і діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, зокрема засади утворення і діяльності політичних партій, інших об'єднань громадян, засобів інформації; організація і порядок проведення виборів і референдумів; організація і порядок діяльності Верховної Ради, статус народних депутатів; організація і діяльність органів виконавчої влади, основи державної служби, організації державної статистики та інформатики; sudoустрій, правосуддя; статус суддів, засади судової експертизи, організація і діяльність прокуратури, органів дізнання і слідства, органів і установ виконання покарань; основи організації і діяльності адвокатури. Також лише законами визначаються: територіальний устрій України; засади місцевого самоврядування; статус столиці України; спеціальний статус інших міст; правовий режим державного кордону; основи національної безпеки, організації Збройних Сил і забезпечення громадського порядку; правовий режим воєнного і надзвичайного стану, зон надзвичайної екологічної ситуації. Традиційними є також законодавче визначення засад цивільно-правової відповідальності; діянь, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями та відповідальність за них¹.

Крім того, виключно законами встановлюються: Державний бюджет і бюджетна система України; система оподаткування, податки і збори; засади створення і функціонування фінансового, грошового, кредитного та інвестиційного ринків; статус національної валюти, а також статус іноземних валют на території України; порядок утворення і погашення внутрішнього і зовнішнього боргу; порядок випуску та обігу державних цінних паперів, їх види та ін. Законами також встановлюються: порядок використання і захисту державних символів; військові звання, дипломатичні ранги та інші спеціальні звання; державні нагороди; державні свята; одиниці ваги, міри і часу, порядок встановлення державних стандартів; порядок утворення і функціонування вільних та інших спеціальних зон, що мають економічний або міграційний режим, відмінний від загального; оголошується амністія (ст. 92 Конституції).

Однією з головних функцій Верховної Ради є установча функція. Пріоритетними напрямками діяльності парламенту щодо здійснення цієї функції є формування або участь у формуванні органів виконавчої і судової влади, а також формування власних парламентських структур; призначення і звільнення з посад осіб інших органів державної влади, сприяння формуванню органів місцевого самоврядування.

Таким чином, основними напрямками діяльності Верховної Ради у здійсненні установчої функції є: участь у формуванні органів виконавчої влади; формування органів судової влади; створення парламентських структур; участь у формуванні інших органів державної влади; вирішення питань територіального устрою України і забезпечення формування органів місцевого самоврядування.

Пріоритетним напрямком установчої функції парламенту є призначення виборів Президента у терміни, передбачені Конституцією. Обрання Президента відповідно до ст. 103 Конституції здійснюється громадянами України на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування терміном на п'ять років.

Роль парламенту у формуванні органів виконавчої влади за чинною Конституцією істотно змінилася. Але він не відсторонений від цього напряму державотворчого процесу. Верховна Рада, зокрема, вирішує питання про надання згоди на призначення Президентом України Прем'єр-міністра, може прийняти резолюцію недовіри Кабінетові Міністрів, яка має наслідком відставку Кабінету Міністрів (статті 87, 115 Конституції), розглядає і приймає рішення щодо схвалення програми діяльності Кабінету Міністрів; вирішує питання про надання згоди на призначення на посаду та звільнення з посади Президентом України голови Антимонопольного комітету, голови Фонду державного майна, голови Державного комітету телебачення і радіомовлення.

Здійснення контролю займає важливе місце в діяльності будь-якого парламенту. Обсяг повноважень парламенту конкретної держави, у тому числі України, в галузі контролю залежить насамперед від ряду чинників: державний устрій; політичний режим; форма правління; історичні умови; традиції, які склалися в політико-правовій сфері. Верховна Рада України, будучи органом, в якому представлені різнобічні соціальні і територіальні інтереси, працюючи, як правило, гласно, відкрито, на виду у виборців, перебуваючи у постійному і тісному (порівняно з іншими центральними органами державної влади) контакті з громадянами завдяки роботі народних депутатів України у виборчих округах, формуючи деякі інші державні органи, приймаючи Державний бюджет України, має суттєві контрольні права. Ця функція реалізується парламентом кожної країни там, де він є.

Сутність цієї функції проявляється в тому, що в умовах демократично організованої системи поділу влади народом належить право контролювати діяльність усіх владних структур, яким він передав владні повноваження. За межами контролю не повинно бути ні одне державне утворення, в тому числі парламенти. Реалізуючи від імені народу вищу форму контролю (парламентський контроль), вони самі контролюються народом через різні інститути прямої демократії (вибори, референдуми).

Основними напрямками контрольної діяльності Верховної Ради є: контроль за діяльністю Кабінету Міністрів України; парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та їх захист; бюджетно-фінансовий контроль; прийняття Верховною Радою рішення про направлення запиту до Президента України; запит народного депутата України на сесії Верховної Ради; парламентський контроль за діяльністю органів прокуратури; здійснення парламентського контролю з окремих питань безпосередньо або через тимчасові спеціальні і тимчасові слідчі комісії¹.

Одним з пріоритетних напрямів парламентського контролю є контроль за діяльністю Кабінету Міністрів, який підконтрольний і підзвітний Верховній Раді. Це зумовлено функціями і повноваженнями Кабінету Міністрів як найвищого органу у системі органів виконавчої влади. Відповідно до ст. 116 Конституції Кабінет Міністрів забезпечує державний суверенітет і економічну самостійність України, здійснення внутрішньої і зовнішньої політики держави, виконання Конституції і законів України, актів Президента України. Основною формою парламентського контролю за діяльністю Кабінету Міністрів України є розгляд і заслуховування звітів про його діяльність. Одними з найважливіших напрямів діяльності Верховної Ради щодо здійснення парламентського контролю є бюджетно-фінансовий контроль, контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина. Відповідно до ст. 98 Конституції контроль за використанням

коштів Державного бюджету України від імені Верховної Ради здійснює Рахункова палата. Парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (ст. 101).

Важливою формою парламентського контролю за станом справ у державі, в окремих сферах суспільного життя є запити — парламентські і депутатські. Зокрема, відповідно до Конституції України (ст. 85) Верховна Рада може прийняти рішення про направлення запиту до Президента України на вимогу народного депутата, групи народних депутатів чи комітету Верховної Ради України, попередньо підтриману не менш як однією третиною від конституційного складу парламенту. Народний депутат має право на сесії Верховної Ради звернутися із запитом до органів Верховної Ради, до Кабінету Міністрів, до керівників інших органів державної влади та місцевого самоврядування, а також до керівників підприємств, установ і організацій на території України, незалежно від підпорядкування і форм власності. При цьому керівники органів державної влади та місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій зобов'язані повідомити народного депутата України про результати розгляду його заяви (ст. 86 Конституції).

---

§ 5. Компетенція Верховної Ради України

Компетенція парламенту України — це сукупність предметів його відання та повноважень.

За обсягом компетенції парламенти поділяються на три групи: з абсолютно визначеною компетенцією, тобто обмеженою; з абсолютно невизначеною компетенцією, тобто необмеженою; з відносно визначеною компетенцією¹.

Парламенти з необмеженою компетенцією (суверенні парламенти або парламенти з абсолютно невизначеною компетенцією), які функціонують у країнах з парламентарними формами правління, де в «чистому» вигляді реалізовано принцип парламентаризму, що передбачає верховенство парламенту. Конституції цих держав (наприклад, Конституція Японії) не містять переліку повноважень парламенту, з чого і випливає юридична необмеженість його компетенції за предметом, тобто вважається, що він може видавати закони з будь-якого питання. Класичним у цьому аспекті є парламент Великої Британії. У XIX ст. у Англії утвердився принцип верховенства парламенту. Це означає, що він не зв'язаний ніяким конституційним актом і немає якого-небудь правового обмеження його верховенства в законодавчій сфері. Парламент має право приймати, скасовувати і змінювати будь-який закон у порядку звичайної законодавчої процедури, і ніхто (в тому числі суд) не може поставити під сумнів конституційність акта парламенту¹.

Парламенти з відносно визначеною компетенцією — це парламенти, межі компетенції яких є відносно рухомими. Так, Конституція Швейцарії не містить чіткого критерію розмежування компетенції парламенту і уряду.

Парламенти з абсолютно визначеною компетенцією — це такі парламенти, повноваження яких чітко визначені, тобто дається перелік питань, з яких парламент має право приймати закони.

Аналіз ст. 92 Конституції України, яка містить перелік питань, що належать до повноважень Верховної Ради України та визначаються чи встановлюються виключно законами України, дає підстави стверджувати, що парламент України за зазначеною класифікацією належить до парламентів з абсолютно визначеною, тобто обмеженою компетенцією.

Компетенція Верховної Ради України встановлюється Конституцією та законами України. Конституція визначає компетенцію Верховної Ради України шляхом закріплення повноважень парламенту (ст. 85), а також кола відносин, які регулюються виключно законами України (ст. 92). Особливість компетенції Верховної Ради виявляється у тому, що Верховна Рада встановлює як свою власну компетенцію, так і компетенцію інших

державних органів, закріплюючи її в Конституції України і законах. Значний обсяг повноважень Верховної Ради України, різноманітність сфер життя держави, на які поширюється компетенція парламенту України, викликає потребу в її класифікації.

У сфері державного будівництва до повноважень Верховної Ради належить: прийняття Конституції України, внесення змін до неї; призначення всеукраїнського референдуму з питання про зміну території України; визначення правового режиму державного кордону; визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики; визначення засад регулювання демографічних та міграційних процесів, територіального устрою України, місцевого самоврядування, статусу столиці України, спеціального статусу інших міст; встановлення порядку використання і захисту державних символів, державних нагород, встановлення державних свят та ін. (пункти 1, 2, 5 ст. 85; пункти 10, 13, 15, 16 частини першої ст. 92; пункти 4, 5, 7 частини другої ст. 92 Конституції).

У сфері формування державних органів і контролю за їх діяльністю до компетенції Верховної Ради належить: призначення чи обрання на посади, звільнення з посад, надання згоди на призначення і звільнення з посад у випадках, передбачених Конституцією; призначення на посади та звільнення з посад голови та інших членів Рахункової палати; призначення на посаду та звільнення з посади Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; заслуховування його щорічних доповідей про стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні; дострокове припинення повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим за наявності висновку Конституційного Суду України про порушення нею Конституції України або законів України; призначення позачергових виборів до Верховної Ради Автономної Республіки Крим (пункти 15, 16, 17, 28 ст. 85 Конституції України). У цій сфері Верховна Рада також визначає: організацію і діяльність органів виконавчої влади, основи державної служби; судоустрій, судочинство, статус суддів, засади судової експертизи, організацію і діяльність прокуратури, органів дізнання і установ виконання покарань; основи організації і діяльності адвокатури (пункти 12 і 14 частини другої ст. 92 Конституції).

У сфері зовнішньої політики, оборони і державної безпеки Верховна Рада: визначає засади зовнішніх відносин, зовнішньоекономічної діяльності, митної справи; основи національної безпеки, організації Збройних Сил України і забезпечення громадського порядку; надає у встановлений термін згоду на обов'язковість міжнародних договорів України; затверджує рішення про надання Україною позик і економічної допомоги державам та міжнародним організаціям, а також про одержання Україною від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій позик, не передбачених Державним бюджетом України, здійснює контроль за їх використанням (пункти 9, 17 частини першої ст. 92; пункти 14, 32 ст. 85 Конституції).

У сфері охорони прав і свобод людини і громадянина та встановлення їх правового статусу Верховна Рада визначає: права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод, основні обов'язки громадянина; громадянство; право-суб'єктність громадян; статус іноземців та осіб без громадянства; права корінних народів і національних меншин; основи соціального захисту, форми і види пенсійного забезпечення; засади регулювання праці і зайнятості, шлюбу, сім'ї, охорони дитинства, материнства, батьківства; виховання, освіти, культури і охорони здоров'я, екологічної безпеки та ін.

Верховна Рада визначає засади створення і діяльності політичних партій, інших об'єднань громадян, засобів масової інформації (ст. 92 Конституції).

В економічній сфері до повноважень Верховної Ради належить: затвердження Державного бюджету України та внесення змін до нього, затвердження загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля; визначення правового режиму власності; встановлення Державного бюджету і бюджетної системи України; системи оподаткування, податків і зборів; засад створення і функціонування фінансового, грошового, кредитного та інвестиційного ринків; статусу національної валюти, а також статусу іноземних валют на території України; порядку випуску та обігу державних цінних паперів, їх видів і типів та ін.

Через повноваження Верховна Рада реалізує свої основні функції як парламент України.

§ 6. Законодавчий процес та інші парламентські процедури

Кожна функція Верховної Ради (законодавча, контрольна, установча та інші) має свій порядок здійснення або свої особливості. Реалізація цих функцій або окремих дій Верховної Ради та її органів, як правило, називається процедурами, або процесом. Відповідно розрізняють законодавчу процедуру, формування органів державної влади (установчу процедуру), процедуру парламентського контролю, бюджетну та інші спеціальні процедури.

Законодавчий процес — це врегульована Конституцією України, Регламентом Верховної Ради та іншими законами України діяльність парламенту по підготовці, розгляду і прийняттю законів та їх оприлюдненню.

Головним видом парламентських процедур є законодавча процедура (законодавчий процес). Вона являє собою передбачений Конституцією та законами України порядок здійснення законодавчої функції і реалізації законодавчих повноважень. Законодавча процедура є складною і багатогранною. Вона поділяється на види і стадії. Основними видами законодавчого процесу (законодавчої процедури) є конституційний процес і звичайний законодавчий процес. Конституційний процес (конституційна процедура) являє собою порядок внесення змін до Конституції (відповідно до статей 154—159). Звичайний законодавчий процес (законодавча процедура) — порядок прийняття, зміни, скасування законів або призупинення їх дії.

Законодавча процедура складається з ряду процедур (стадій). Це вияв законодавчої ініціативи, обговорення законопроекту, прийняття закону, його підписання й оприлюднення (опублікування). Кожна з таких основних стадій у свою чергу поділяється на окремі етапи, стадії, серед яких розрізняють, зокрема щодо першої стадії: розробку проектів законів; внесення і відкликання законодавчих пропозицій, законопроектів, поправок; розгляд законодавчих пропозицій, законопроектів, поправок у комітетах, тимчасових спеціальних комісіях; щодо другої і третьої стадій законодавчого процесу (розгляд законопроектів і прийняття законів) розрізняють розгляд законопроектів у трьох читаннях тощо. Заключна стадія законодавчого процесу включає процедуру підписання законів, опублікування і введення їх у дію тощо.

Підготовка законопроекту та внесення його до Верховної Ради. Згідно з Регламентом Верховної Ради розробка проектів законів здійснюється за правом, визначеним законом, за дорученням Верховної Ради, на замовлення на договірній основі, а також в ініціативному порядку. Верховна Рада може доручити розробку проекту закону комітету або тимчасовій спеціальній комісії Верховної Ради, а також Кабінету Міністрів. Розробка законопроекту про Державний бюджет є обов'язком Кабінету Міністрів України, передбаченим Конституцією України (п. 6 ст. 116), і здійснюється ним за правом. В ініціативному порядку законопроекти мають право розробляти громадяни і юридичні особи.

Законодавча ініціатива — це офіційне внесення до Верховної Ради уповноваженим суб'єктом законопроекту або законодавчої пропозиції.

Законопроект та законодавча пропозиція — дві основні форми реалізації права законодавчої ініціативи. При цьому під законопроектом розуміється текст майбутнього закону з усіма його атрибутами (преамбулою, статтями, параграфами тощо), а під законодавчою пропозицією — ідея або концепція майбутнього закону. Регламент Верховної Ради передбачає можливість застосування ще й такої форми, як поправка. Поправкою вважається пропозиція до іншої пропозиції, що доповнює, змінює чи скасовує частину основної пропозиції. Законопроекти та законодавчі пропозиції, які вносяться на ім'я Верховної Ради, реєструються в Апараті Верховної Ради. Право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України згідно зі ст. 93 Конституції України мають: Президент України; народні депутати України; Кабінет Міністрів України; Національний банк України. Цей перелік суб'єктів права законодавчої ініціативи є вичерпним. Це означає, що будь-яка інша особа або орган можуть в ініціативному порядку розробляти законопроекти або законодавчі пропозиції, але вносяться вони до Верховної Ради лише визначеними Конституцією України суб'єктами права законодавчої ініціативи. Наявність у суб'єкта права законодавчої ініціативи означає, що Верховна Рада зобов'язана розглянути внесений ним законопроект або законодавчу пропозицію.

Конституція України суттєво обмежує коло суб'єктів права законодавчої ініціативи при перегляді Конституції та внесенні до неї змін і доповнень. Так, законопроект про внесення змін до Конституції України може бути поданий до Верховної Ради України тільки Президентом України або не менш як третиною народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради.

Особа, яка має право законодавчої ініціативи або представляє орган, що має право законодавчої ініціативи, вносить на ім'я Верховної Ради законодавчі пропозиції, законопроекти, поправки (документи законодавчої ініціативи) у письмовій формі за своїм підписом. Законодавчі пропозиції і проекти за-, конів вносяться разом із супровідною запискою, яка має містити обґрунтування необхідності їх розробки або прийняття, а також характеристику цілей, завдань і основних положень майбутніх законів, вказівку на їх місце в системі чинного законодавства, очікувані соціально-економічні та інші наслідки їх застосування. У разі внесення законодавчої пропозиції, законопроекту або поправки, реалізація яких потребує матеріальних чи інших витрат за рахунок державного або місцевих бюджетів, додаються їх фінансово-економічне обґрунтування та пропозиції щодо покриття цих витрат.

Верховна Рада розглядає законопроекти на пленарних засіданнях. Розгляд і прийняття законопроекту (закону) включає і схвалення основних положень в основному, обговорення і схвалення постатейно та в цілому (розгляд у трьох читаннях). Кількість повторних читань законопроекту не обмежується. При першому читанні законопроекту Верховна Рада заслуховує доповідь його ініціатора, співдоповіді ініціаторів внесення кожного альтернативного законопроекту (якщо такі є) в порядку їх надходження, співдоповідь головного парламентського комітету, заслуховує відповіді на запитання, обговорює основні положення законопроекту і його структуру (частини, розділи, глави, повноту і послідовність їх викладення), заслуховує пропозиції та зауваження щодо них, розглядає пропозиції про опублікування законопроекту для народного обговорення, розглядає проект закону про внесення змін чи доповнень до чинних законів, інші проекти рішень Верховної Ради, внесені ініціатором.

Основним у розгляді законопроекту є його друге читання. Законопроект до другого читання подається у вигляді порівняльної таблиці, яка містить: законопроект, прийнятий у першому читанні за основу; усі внесені і не відкликані в установленому порядку пропозиції, поправки із зазначенням ініціаторів їх внесення; текст запропонований головним комітетом в остаточній редакції. Під час другого читання народні депутати на пленарному засіданні Верховної Ради проводять постатейне обговорення законопроекту та здійснюють постатейне голосування. За результатами другого читання законопроекту Верховна Рада після скороченого обговорення може прийняти рішення про: прийняття законопроекту у другому читанні, підготовку його до третього читання; відхилення законопроекту; повернення законопроекту на доопрацювання з наступним поданням його на повторне друге читання; опублікування для народного обговорення законопроекту в редакції, прийнятій у першому або другому читанні, доопрацювання з урахуванням наслідків обговорення і повторне подання його на друге читання; повернення законопроекту на доопрацювання з наступним поданням його на третє читання.

Законопроект, підготовлений до третього читання, висновки відповідних комітетів та інші матеріали поширюються серед депутатів не пізніш як за два, а пов'язані з Конституцією — за чотири дні до його розгляду на засіданні Верховної Ради.

Під час третього читання Верховна Рада обговорює законопроект разом з іншими документами у такій послідовності: закінчення постатейного голосування щодо всіх статей законопроекту, якщо воно не було до кінця здійснено під час другого читання; прийняття постанови про схвалення внесеного Кабінетом Міністрів плану організаційних, кадрових, матеріально-технічних, фінансових, інформаційних заходів для впровадження закону в життя; прийняття законопроектів про внесення змін, доповнень до чинних законів; голосування щодо частин законопроекту; прийняття законопроекту в цілому; прийняття в цілому проекту закону або постанови про порядок введення прийнятого закону в дію. За результатами третього читання законопроекту Верховна Рада може прийняти рішення про: прийняття закону в цілому; відхилення законопроекту; повернення законопроекту на доопрацювання з наступним його поданням на повторне третє читання; відкладення голосування щодо законопроекту в цілому до прийняття інших рішень; схвалення тексту законопроекту в цілому і винесення його тексту на всеукраїнський референдум, якщо законопроект стосується питання, зазначеного в ст. 73 Конституції (про зміну території України).

Тексти закону та інших законодавчих актів, прийнятих Верховною Радою, оформляються Апаратом Верховної Ради і в п'ятиденний термін підписуються Головою Верховної Ради, після чого закон невідкладно надсилається на підпис Президентові, який підписує закон, беручи його до виконання. Закон, переданий Президентові, має бути підписаний ним протягом 15 днів з дня отримання та офіційно оприлюднений. Він набирає чинності через 10 днів з дня його офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачено самим законом, але не раніше дня його опублікування (ст. 94 Конституції України).

До основних парламентських процедур належить також процедура (процедури) формування органів державної влади, тобто установча процедура. Вона охоплює собою процедури надання згоди та призначення Президентом Прем'єр-міністра, прийняття резолюції недовіри Кабінету Міністрів; призначення суддів Конституційного Суду; обрання суддів безстрокове; надання згоди на призначення Президентом на посаду Генерального прокурора, висловлення недовіри Генеральному прокуророві; призначення на посаду та звільнення з посади Уповноваженого Верховної Ради з прав людини; призначення на посади та звільнення з посад голови та членів Рахункової палати, Голови Національного банку і членів Ради Національного банку; призначення членів Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення; призначення на посаду та припинення повноважень членів Центральної виборчої комісії; надання згоди щодо призначення на посади та звільнення з посад Президентом України голови

Антимо-нопольного комітету, голови Фонду державного майна, голови Державного комітету телебачення і радіомовлення України.

Пріоритетною установчою процедурою є надання згоди на призначення Президентом Прем'єр-міністра. Вона передбачає письмове звернення Президента до Верховної Ради про надання згоди на призначення ним Прем'єр-міністра. Одночасно з письмовим поданням подається ряд інформаційних матеріалів: відомості про освіту, фах, належність до політичної партії, автобіографія, декларація про доходи, виписка з трудової книжки про трудову діяльність тощо. Перед внесенням на розгляд кандидатури Прем'єр-міністра вона обговорюється у відповідних комітетах парламенту і в депутатських фракціях, групах. Під час розгляду кандидатури Прем'єр-міністра України у засіданні Верховної Ради бере участь Президент України. Кандидат на посаду Прем'єр-міністра виступає з доповіддю про основні напрями майбутньої діяльності Кабінету Міністрів, відповідає на запитання народних депутатів. В обговоренні кандидатури можуть брати участь тільки народні депутати.

Надання згоди на призначення Президентом запропонованої ним кандидата на посаду Прем'єр-міністра здійснюється на пленарному засіданні Верховної Ради таємним голосуванням шляхом подачі бюлетенів. Результати голосування щодо згоди на його призначення оформляються постановою Верховної Ради України.

Важливою парламентською процедурою є процедура здійснення парламентського контролю. Верховна Рада відповідно до своїх повноважень безпосередньо або через свої органи здійснює парламентський контроль за забезпеченням конституційних прав, свобод та обов'язків громадян України, додержанням законів та інших актів, за виконанням загальнодержавних програм і бюджету, діяльністю органів, а також посадових осіб, яких вона обирає, призначає або затверджує. Вона розглядає питання про додержання Конституції та законів України з власної ініціативи чи за поданням комітетів та тимчасових комісій Верховної Ради, народних депутатів України. Парламент розглядає програму діяльності Кабінету Міністрів на період його та своїх повноважень, яка подається на розгляд Верховній Раді у місячний термін після його утворення. За результатами розгляду програми діяльності Кабінету Міністрів приймається відповідна постанова.

Верховна Рада здійснює контроль також за виконанням загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони навколишнього середовища як безпосередньо, заслуховуючи доповіді Кабінету Міністрів з цих питань, так і через комітети Верховної Ради відповідно до їх компетенції.

Кабінет Міністрів одночасно із звітом про виконання Державного бюджету України має подавати на розгляд Верховної Ради доповіді про хід і результати виконання затверджених нею програм.

Однією з найважливіших контрольних процедур є заслуховування звіту Кабінету Міністрів. Верховна Рада один раз на рік розглядає звіт Кабінету Міністрів про хід і результати виконання схваленої ним програми діяльності. Щорічний звіт Кабінету Міністрів про його діяльність подається у 45-денний термін після закінчення календарного року не пізніше як за 15 днів до розгляду на засіданні Верховної Ради. Він передається комітетам Верховної Ради, а також поширюється серед депутатів. Звіт про роботу Кабінету Міністрів на засіданні робить Прем'єр-міністр або у разі його відсутності — перший віце-прем'єр-міністр. Після заслуховування звіту Кабінету Міністрів та співдоповідей комітетів Верховної Ради відбувається його обговорення. За підсумками обговорення звіту Верховна Рада приймає відповідну постанову. У випадках, коли діяльність Кабінету Міністрів буде визнана незадовільною, Верховна Рада може прийняти резолюцію недовіри Кабінету Міністрів у цілому, що зумовлює його відставку.

Контрольна діяльність Верховної Ради поширюється і на ряд інших державних органів і посадових осіб.

Парламент розглядає звіти Генерального прокурора, голови Національного банку, голови Фонду державного майна та інших органів і посадових осіб, які обираються, призначаються чи затверджуються Верховною Радою, крім органів судової влади та суддів. Щорічні письмові звіти цих органів і посадових осіб подаються до Верховної Ради протягом місяця після закінчення календарного року і поширюються серед депутатів. У разі необхідності їх розгляду на засіданні Верховної Ради відповідні питання включаються до порядку денного сесії.

Важливими формами парламентського контролю є депутатські запити як офіційні звернення на сесії Верховної Ради до органів Верховної Ради, Кабінету Міністрів, керівництва інших органів державної влади та місцевого самоврядування, а також до керівників підприємств, установ і організацій, розташованих на території України, незалежно від їх підпорядкування і форм власності.

Поряд з основними процедурами діяльності Верховної Ради — законодавчою, установчою і контрольною — у парламенті України мають діяти і спеціальні процедури,

тобто спеціальний порядок розгляду окремих питань. Зокрема, за спеціальними процедурами відбувається заслуховування Верховною Радою щорічних та позачергових послань Президента; затвердження Державного бюджету України і контроль за його виконанням; розгляд зовнішньополітичних питань. За спеціальними процедурами мають розглядатися такі питання: про внесення змін до Конституції; здійснення повноважень щодо Автономної Республіки Крим; звернення громадян про порядок дострокового припинення повноважень народного депутата; про введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або окремих її місцевостях, про оголошення стану війни, про загальну або часткову мобілізацію, про оголошення окремих місцевостей зонами надзвичайної екологічної ситуації; усунення Президента з поста в порядку особливої процедури (імпічменту); про згоду на притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт народного депутата, затримання чи арешт судді, судді Конституційного Суду тощо.

Істотне вдосконалення загального порядку роботи Верховної Ради та порядку здійснення окремих функцій (процедур) і розгляду та вирішення окремих питань має здійснюватись у процесі прийняття найближчим часом ряду нових парламентських законів, зокрема закону про регламент Верховної Ради, оновлення законів про комітети Верховної Ради, про статус народного депутата України та ряду інших законодавчих актів, а також у процесі здійснення комплексу організаційних заходів¹.

---

§ 7. Організація і порядок роботи парламенту України

Порядок роботи Верховної Ради, а також її органів та посадових осіб визначається

Конституцією, Регламентом Верховної Ради, а надалі — законом про регламент Верховної Ради, законами України про комітети Верховної Ради, про статус народного депутата України, іншими законодавчими актами.

Відповідно до цих правових актів основними організаційними (організаційно-правовими) формами роботи Верховної Ради є її сесії і засідання. Верховна Рада, як це зазначається у Конституції, працює сесійно (ст. 82).

Сесія Верховної Ради (від лат. — засідання) — це термін, протягом якого парламент України проводить свої пленарні засідання та приймає рішення з питань, віднесених до її відання Конституцією та законами України. У перерві між пленарними засіданнями проводяться засідання комітетів та інших органів Верховної Ради.

Сесії Верховної Ради поділяються на чергові і позачергові. Чергові сесії Верховної Ради починаються першого вівторка лютого і першого вівторка вересня (частина перша ст. 83 Конституції). У зв'язку з конституційною визначеністю щодо часу свого початку чергові сесії не скликаються.

Позачергові сесії Верховної Ради із зазначенням порядку денного скликаються Головою Верховної Ради на вимогу не менш як третини народних депутатів від конституційного складу Верховної Ради або на вимогу Президента. У разі введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні Верховна Рада збирається у дводенний термін без скликання (частина третя ст. 83 Конституції).

Окремо Конституція України та Регламент Верховної Ради регулюють процедуру першої сесії новообраної Верховної Ради. Так, Верховна Рада України збирається (без скликання) на першу сесію не пізніше ніж на тридцятий день після офіційного оголошення результатів виборів. При цьому Верховна Рада згідно з частиною другою ст. 82 Конституції України є повноважною за умови обрання не менш як двох третин від її конституційного складу. Перше після виборів пленарне засідання Верховної Ради відкриває найстарший за віком народний депутат України і веде його до обрання Президії сесії. Президія сесії визначає головуючого на коліне засідання Верховної Ради, організовує роботу Верховної Ради і підписує прийняті нею акти до обрання Голови Верховної Ради та його заступників. Далі засідання Верховної Ради веде Голова Верховної Ради або його заступники.

У сесійний період щотижнева робота Верховної Ради та її комітетів починається у вівторок о 10 годині і закінчується у п'ятницю о 14 годині. Понеділок кожного тижня відводиться для самостійної роботи депутатів, пов'язаної із здійсненням депутатських повноважень, для їх роботи в депутатських фракціях або у виборчих округах. Пленарні засідання Верховної Ради проводяться згідно з розкладом засідань, їх відкривають, ведуть і закривають Голова Верховної Ради або його заступники, а на першій сесії новообраної Верховної Ради — найстарший за віком народний депутат, а після обрання Президії сесії — члени президії. Якщо ці особи з яких-небудь причин не здійснюють цього, то ці функції виконує обраний депутатами головуючий на засіданні.

Головуючий на засіданні Верховної Ради згідно з Регламентом здійснює такі завдання: відкриває, закриває та неупереджено веде засідання, оголошує перерви в засіданнях Верховної Ради; вносить на обговорення проекти законів, постанов, інших актів Верховної Ради, оголошує їх повну назву, редакцію та ініціаторів внесення; інформує про матеріали, що надійшли до Верховної Ради; організовує розгляд питань; повідомляє списки осіб, які записались для виступу; надає слово для доповіді (співповіді), виступу, оголошує наступного промовця; створює рівні можливості депутатам для участі в обговоренні питань; ставить питання на голосування, оголошує його результати; забезпечує дотримання цього Регламенту всіма присутніми на засіданні; робить офіційні повідомлення, а також ті, які вважає за необхідне оголосити (з урахуванням вимог частини шостої ст. 2.5.2 Регламенту); вживає заходів для підтримання порядку на засіданні; має право виправляти фактичні помилки, допущені у виступах на пленарному засіданні; здійснює інші повноваження, що випливають з цього Регламенту. Під час засідання Верховної Ради головуючий зобов'язаний утриматися від коментарів і оцінок щодо промовців та їх виступів.

Засідання Верховної Ради проводяться відкрито. Закрите засідання може бути проведено за рішенням більшості від конституційного складу Верховної Ради (частина перша ст. 84 Конституції України).

На початку кожного засідання Верховної Ради головуючий проводить за допомогою електронних засобів поіменну реєстрацію народних депутатів України, присутніх на засіданні, інформує Верховну Раду про кількість депутатів, про яких відомо, що вони відсутні з поважних причин. На початку першого засідання кожного робочого дня головуючий оголошує порядок денний на весь день роботи. Питання розглядаються в тій послідовності, в якій їх включено до порядку денного засідання.

Під час засідання Верховної Ради депутати не повинні заважати промовцям і слухачам діями, які перешкоджають викладенню або сприйманню виступу.

У Регламенті Верховної Ради значна увага приділяється питанням дисципліни та етики на пленарних засіданнях. Так, якщо депутат своєю поведінкою заважає проведенню засідання Верховної Ради, головуючий на засіданні попереджає його персонально і закликає до порядку. Після повторного попередження протягом дня головуючий за згодою більшості депутатів від їх фактичної кількості, визначеною без обговорення шляхом голосування, може запропонувати депутату залишити зал до кінця засідання. Якщо депутат відмовляється залишити зал, головуючий на засіданні припиняє засідання до виконання депутатом його вимоги. У таких випадках за висновком комітету, до компетенції якого належать питання депутатської етики, Верховна Рада без обговорення може прийняти рішення про позбавлення депутата брати участь у пленарних засіданнях (до п'яти засідань). Це рішення доводиться до відома виборців через газету «Голос України». У разі брутального порушення дисципліни або перешкод у проведенні засідання головуючий на засіданні може оголосити перерву або закрити засідання.

Обговорення питання порядку денного завершується прийняттям відповідного рішення. Згідно з частиною другою ст. 84 Конституції України рішення Верховної Ради з будь-якого питання приймаються виключно на її пленарних засіданнях шляхом голосування і, як правило, після його обговорення без відхилення від закріплених у Регламенті положень.

Голосування здійснюється депутатами особисто в залі засідань Верховної Ради або у відведеному для таємного голосування місці біля залу засідань.

Регламент передбачає такі види голосування у Верховній Раді: сигнальне, відкрите нефіксоване і відкрите фіксоване (поіменне). При цьому сигнальне застосовується не для прийняття рішення, а оголошується головуючим для того, щоб з'ясувати кількість депутатів, які не підтримують або заперечують проти тієї чи іншої пропозиції. Сигнальне голосування проводиться без обговорення і здійснюється підняттям руки; при цьому підрахунок голосів не проводиться і про прийняття рішення не оголошується. Головуючий на засіданні Голова Верховної Ради і його заступники в сигнальному голосуванні участі не беруть.

Відкрите нефіксоване та відкрите фіксоване голосування здійснюються за допомогою електронної системи підрахунку голосів, яка працює в одному з двох режимів: без можливості фіксації персональних результатів голосування кожного депутата; з можливістю фіксації (у тому числі роздруковуванням) персональних результатів голосування коленого депутата.

Поіменне голосування проводиться за пропозицією будь-кого з депутатів, підтриманою не менш як однією третиною народних депутатів, які взяли участь у голосуванні. Результати поіменного голосування роздруковуються відразу після голосування і надаються уповноваженим представникам депутатських груп (фракцій) за їх зверненням, а також для ознайомлення депутатам за їх зверненням.

Таємне голосування шляхом подання бюлетенів застосовується Верховною Радою, як правило, при персональних обраннях, призначеннях, затвердженнях на посади чи до складу колегіальних органів або відкликаннях чи усуненнях з посади.

Згідно зі ст. 91 Конституції України закон України, постанова Верховної Ради та інше рішення (крім процедурного або зазначеного в законі окремо) вважаються прийнятими, якщо після їх обговорення на пленарному засіданні за них проголосувала більшість від конституційного складу Верховної Ради. Законопроект про внесення змін до Конституції України вважається прийнятим, якщо за нього проголосувало не менш як дві третини від конституційного складу Верховної Ради. Рішення з процедурних питань приймаються більшістю голосів депутатів, які взяли участь у голосуванні за винятком випадків, передбачених законодавством.

Під час розгляду і обговорення питань порядку денного надається час для доповіді — не менше 30 хвилин, співповіді — 20 хвилин і заключного слова — 10 хвилин. Виступаючим у обговоренні надається час тривалістю 10 хвилин: для заяв, внесення запитів, резолюцій, виступів у «різному» — 5 хвилин; для виступів щодо кандидатур, процедури та мотивів голосування, пояснень, зауважень, пропозицій, повідомлень і довідок, внесення поправок — 3 хвилини (ст. 3.3.1 Регламенту). На пленарному засіданні ніхто не може виступати без дозволу головуєчого. При цьому промовець має висловлюватися тільки з того питання, з якого йому надано слово.

§ 8. Акти Верховної Ради України

Згідно зі ст. 91 Конституції України Верховна Рада приймає закони, постанови та інші акти.

Закон — це нормативно-правовий акт, що приймається Верховною Радою України або безпосередньо народом України на всеукраїнському референдумі з дотриманням вимог законодавчої процедури, який має вищу щодо всіх інших нормативно-правових актів юридичну силу та регулює найважливіші суспільні відносини.

В ієрархії правових актів закон займає найвище місце після Конституції. Верховенство закону — один із головних принципів демократичної правової держави. Право видавати закони належить до виключних повноважень вищих представницьких органів. У демократичній державі не може бути паралельного органу, який приймав би акти аналогічної юридичної сили. Закон набуває сили тільки у випадку, якщо він приймається з дотриманням вимог законодавчого процесу, починаючи від законодавчої ініціативи і закінчуючи його підписанням і оприлюдненням.

Постанова Верховної Ради України — це ненормативний акт, за допомогою якого парламент оформляє свої дії щодо самоорганізації своєї діяльності, тобто обрання керівних посадових осіб Верховної Ради, утворення комітетів та обрання їх голів, обрання, призначення, затвердження відповідних посадових осіб тощо.

З допомогою цих актів реалізується установча функція парламенту України.

У ст. 91 Конституції України не дається вичерпного переліку актів, які приймаються Верховною Радою, що дає їй можливість гнучко застосовувати різні акти. Накопичена парламентом України практика свідчить, що, окрім законів і постанов, Верховна Рада приймає декларації, заяви, звернення.

Декларація — це правовий акт, який урочисто проголошує права і свободи громадян, незалежність держави, нові принципи організації держави.

Декларація може констатувати, юридичне підтверджувати те, що уже склалося, містить загальні принципи і установки, які дають орієнтири майбутньому розвитку державності і правовому регулюванню. Декларація в конституційному праві — джерело конституційного права, акт державної влади, який має загальнообов'язковий характер. Верховною Радою 16 липня 1990 р. прийнята Декларація про державний суверенітет України, а 1 листопада 1991 р. — Декларація прав національностей України. Хоча декларації й мають нормативний характер, але безпосереднє застосування їх норм ускладнено в зв'язку з їх узагальненим характером. Положення декларацій реалізуються, як правило, з допомогою конкретних приписів законодавства. Так, положення Декларації про державний суверенітет України знайшли широке втілення в Конституції України 1996 р., Декларація прав національностей — у Законі «Про національні меншини в Україні» від 25 червня 1992 р.

Заяви та звернення — це акти ненормативного характеру, які містять заклики до парламентів, інших вищих органів зарубіжних країн здійснити певні дії (або утриматися від здійснення певних дій) з метою підтримання миру, подальшого розвитку дво- та багатосторонніх відносин, усунення джерел ускладнення міжнародного становища в цілому чи двосторонніх відносин.

Наприклад, у прийнятій 5 липня 1991 р. Заяві Верховної Ради України дається оцінка Заяви парламенту Румунії «Про пакт Ріббентропа — Молотова і його наслідків для Румунії», де були висунуті територіальні претензії до України. У цій Заяві Верховної Ради були також сформульовані пропозиції щодо розвитку двосторонніх відносин відповідно до загальновизнаних принципів міжнародного права. Такі акти сприяють розвитку нормальних взаємовідносин в умовах глобалізації, ускладнення міжнародних відносин.

§ 9. Конституційно-правовий статус Рахункової палати

Згідно з Конституцією України і Законом «Про Рахункову палату Верховної Ради України» від 11 липня 1996 р. була створена Рахункова палата як постійно діючий вищий орган державного фінансово-економічного контролю. Вона утворюється парламентом України, йому підпорядкована і підзвітна, є юридичною особою, здійснює свою діяльність самостійно, незалежно від будь-яких державних органів, реалізує державний, фінансово-економічний контроль на засадах законності, плановості, об'єктивності, незалежності та гласності.

До її складу входять голова Рахункової палати та її члени: перший заступник і заступник голови, головні контролери та секретар Рахункової палати. Рахункова палата має структуру, апарат, штатний розпис якого затверджується Колегією Рахункової палати. Ця Колегія створюється для розгляду питань планування і організації роботи Рахункової палати, методології контрольно-ревізійної діяльності, прийняття колегіальних рішень і підготовки висновків за матеріалами перевірок, ревізій, моніторингів та експертиз, а також підготовки звітів та інформаційних повідомлень.

Завдання Рахункової палати: організація і здійснення контролю за своєчасним виконанням доходної та видаткової частин Державного бюджету України, використанням бюджетних коштів, у тому числі коштів загальнодержавних цільових фондів за обсягами, структурою та їх цільовим призначенням; здійснення контролю за

утворенням і погашенням внутрішнього і зовнішнього боргу України; визначення ефективності та доцільності видатків державних коштів, валютних та кредитно-фінансових ресурсів; контроль за фінансуванням загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального і національно-культурного розвитку, охорони довкілля; контроль за дотриманням законності щодо надання Україною позик, економічної та іншої допомоги державам, міжнародним організаціям; контроль за законністю та своєчасністю руху коштів Державного бюджету України та коштів позабюджетних фондів в установах Національного банку України та уповноважених банках; здійснення контролю за грошовою емісією.

Рахункова палата має досить широкі повноваження. Вона має право здійснювати контрольню-ревізійні, експертно-аналітичні, інформаційні та інші види діяльності, що забезпечують єдину систему контролю за виконанням Державного бюджету України, у тому числі за використанням коштів загальнодержавних цільових фондів, коштів позабюджетних фондів, за цільовим використанням фінансово-кредитних та валютних ресурсів під час здійснення загальнодержавних програм, проводити фінансові перевірки, ревізії в Апараті Верховної Ради України, органах виконавчої влади, Національному банку України, Фонді державного майна України, інших підзвітних парламенту України органах, а також на підприємствах і в організаціях незалежно від форм власності. Рахункова палата має проводити експертизу проектів Державного бюджету України, а також проектів законів та інших нормативних актів, міжнародних договорів України, загальнодержавних програм та інших документів, що стосуються питань Державного бюджету і фінансів України, порушувати перед парламентом України, Президентом України, а також органами виконавчої влади клопотання про притягнення до відповідальності посадових осіб, винних у порушенні вимог чинного законодавства України, внаслідок чого завдано матеріальної шкоди державі.

Очолює Рахункову палату її голова, який призначається на посаду Верховною Радою України терміном на 7 років з правом призначення на другий термін. Його призначення проводиться таємним голосуванням шляхом подання бюлетенів. Кандидат на посаду голови Рахункової палати вважається призначеним, якщо за результатами таємного голосування він одержав більшість голосів від конституційного складу парламенту України. До кандидата на посаду голови Рахункової палати ставляться такі вимоги: він повинен бути громадянином України; мати вищу економічну або юридичну освіту, досвід професійної діяльності в галузі державного управління, державного контролю, економіки, фінансів, права, а також підтвердити свої професійні знання під час обговорення його кандидатури за спеціальною процедурою, встановленою відповідним комітетом Верховної Ради України. Голова Рахункової палати здійснює керівництво діяльністю Рахункової палати, організовує її роботу, подає парламенту звіт про її роботу, представляє Рахункову палату у Верховній Раді України та органах виконавчої влади і за кордоном. Він забезпечує комплектування штату Рахункової палати компетентними спеціалістами. Відповідно до своїх обов'язків він видає накази і розпорядження, має

право брати участь у засіданнях Верховної Ради України, її комітетів, тимчасових спеціальних та інших комісій під час розгляду питань, що стосуються діяльності Рахункової палати.

Перший заступник і заступник голови, головні контролери та секретар Рахункової палати призначаються на посаду парламентом за поданням голови Рахункової палати шляхом таємного голосування за списком терміном на 7 років у порядку, встановленому для призначення голови Рахункової палати. Законом до них теж визначаються серйозні вимоги. На зазначені посади призначаються громадяни України, які мають вищу освіту та досвід професійної діяльності в галузі державного управління, державного контролю, економіки, фінансів, права. Перший заступник і заступник голови Рахункової палати, головні контролери — керівники департаментів Рахункової палати і секретар Рахункової палати не можуть бути народними депутатами України, займатися підприємницькою діяльністю, виконувати роботу за сумісництвом (крім викладацької, наукової та іншої творчої діяльності, здійснюваної у позаробочий час). Ці вимоги ґрунтовні й об'єктивно необхідні для неупередженого виконання фахівцями Рахункової палати своїх функцій.

Законодавством передбачаються гарантії реалізації ними своїх завдань і функцій. Так, головні контролери як керівники департаментів мають право бути присутніми на засіданнях комітетів парламенту України, колегій центральних органів виконавчої влади та інших державних органів, а також органів місцевого самоврядування. Посадові особи апарату Рахункової палати при виконанні службових обов'язків мають право знайомитися з усією документацією, що стосується фінансово-господарської діяльності суб'єкта, щодо якого здійснюється перевірка, ревізія або моніторинг, вимагати й одержувати від керівників суб'єктів, щодо яких проводиться контроль, необхідні довідки, інформацію, статистичні дані, бухгалтерсько-фінансові звіти, усні та письмові пояснення з питань, пов'язаних з проведенням перевірок і ревізій, опечатувати касові і службові приміщення, сховища й архіви, а у разі виявлення підробок, фальсифікацій, привласнень і зловживань — вилучати необхідні документи. Суттєве значення має те, що вимоги керівників Рахункової палати та посадових осіб її апарату, пов'язані з виконанням ними своїх службових обов'язків, є обов'язковими для всіх державних органів, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності і підпорядкування.

Важливим принципом функціонування Рахункової палати є принцип законності. Так, керівництво Рахункової палати у своїй діяльності має керуватися Конституцією України, Законом «Про Рахункову палату», іншими законодавчими актами України, у межах своєї компетенції вирішувати питання, що пов'язані зі здійсненням контролю, проведенням перевірок, ревізій тощо. Керівники департаментів Рахункової палати виконують посадові обов'язки відповідно до затвердженого Колегією Рахункової палати напрямку діяльності департаментів та Регламенту Рахункової палати.

Результативність функціонування Рахункової палати значною мірою зумовлюється її конструктивною взаємодією з контрольними органами інших державних інституцій. Виходячи з цього законом встановлено, що всі контрольні органи, створені відповідно до законів України у системі Міністерства фінансів, МВС, СБУ, Національного банку, Антимонопольно-го комітету України, Фонду державного майна та інші державні контрольні органи, а також органи внутрішньовідомчого контролю та аудиту, зобов'язані сприяти діяльності Рахункової палати, надавати за її запитом інформацію про результати перевірок та ревізій, які ними проведено. Обов'язкове надання Рахунковій палаті відповідної інформації є і суттєвою гарантією реалізації нею своїх функцій.

У системі функцій Рахункової палати особливе значення має контроль за виконанням Державного бюджету України. Це її основоположна, інтегративна функція. Відповідно Рахункова палата у процесі виконання Державного бюджету контролює повноту і своєчасність грошових надходжень, фактичне витрачання бюджетних асигнувань, у тому числі коштів загальнодержавних цільових фондів та видатків на обслуговування внутрішнього і зовнішнього боргу України, виявляє відхилення та порушення, проводить їх аналіз, вносить пропозиції щодо їх усунення. Рахункова палата щоквартально надає парламенту України оперативний звіт про хід виконання Державного бюджету. При цьому у звіті наводяться фактичні відомості про формування доходів і проведені витрати у порівнянні з показниками, затвердженими законом про Державний бюджет України поточного року і показниками за відповідний період або квартал попереднього року. Така інформація дає можливість парламенту відстежити тенденції у бюджетно-фінансовій сфері.

Досить важливою є також діяльність Рахункової палати щодо контролю за законністю договорів, раціональним та ефективним використанням кредитів і позик, які отримує Україна від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій. Це має особливе значення, оскільки практика свідчить, що саме у цій площині трапляються серйозні порушення. Рахункова палата також перевіряє діяльність Національного банку України та його установ, уповноважених банків і кредитних установ у частині обслуговування ними Державного бюджету України.

В умовах нестабільної соціально-економічної ситуації в країні суттєво зростає роль експертної діяльності Рахункової палати. Виходячи з цього вона зобов'язана за дорученням парламенту України проводити експертизу і давати висновки щодо проекту Державного бюджету України, окремих напрямів бюджетно-фінансової, грошово-кредитної політики, проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів з питань бюджетно-фінансової та грошово-кредитної систем, проектів

загальнодержавних цільових програм, які фінансуються з бюджетів, проектів програм Кабінету Міністрів, на фінансування яких використовуються кошти Державного бюджету, проектів міжнародних договорів, що стосуються витрат з цього бюджету.

Рахункова палата реагує на факти порушення законодавства. За результатами проведених контрольних заходів вона направляє органам виконавчої влади, керівникам підприємств, установ і організацій, банків і кредитних установ, які перевірялись, постанови та висновки, затверджені Колегією Рахункової палати, для відповідного реагування і вжиття заходів щодо усунення виявлених порушень, відшкодування збитків, завданих державі, поновлення правового режиму загальнодержавної власності та притягнення до відповідальності посадових осіб, винних у порушенні законодавства України, безгосподарності та марнотратстві.

Досить гострою формою реагування Колегії до порушників бюджетно-фінансового законодавства є прийняття рішення про зупинення всіх видів фінансових, платіжних і розрахункових операцій у банках по розрахункових рахунках підприємств, установ і організацій з одночасним інформуванням про це Верховної Ради тоді, коли неодноразово не виконуються або неналежно виконуються обов'язкові приписи Рахункової палати. Ця досить ефективна форма реагування застосовується не так часто, як для цього є відповідні підстави.

Рахункова палата підзвітна і підконтрольна Верховній Раді України, яка періодично, але не менш як двічі на рік доручає відповідному комітетові парламенту здійснювати аналіз підсумків проведених контрольних заходів та виконання доручень, що були дані протягом року Рахунковій палаті. Комітети за згодою Верховної Ради заслуховують доповіді, інформації (повідомлення) Рахункової палати за підсумками проведених перевірок, ревізій та моніторингів відповідно до термінів, необхідних для виконання цих доручень і узгоджених з відповідними комітетами. Результати діяльності Рахункової палати можуть бути підставою новелізації законодавства, оскільки на підставі доповідей та інформації (повідомлень) комітети Верховної Ради можуть розробляти пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства, розвитку бюджетної та фінансово-кредитної систем України. Щорічно не пізніше 1 грудня поточного року Рахункова палата подає парламенту письмовий звіт про виконання доручень Верховної Ради, проведених перевірок, ревізій та моніторингів, а також про витрати на цю діяльність. Затверджений парламентом звіт публікується у виданнях Верховної Ради.

Функціонування Рахункової палати свідчить, що вона дедалі більш вагомо впливає на фінансово-бюджетну сферу в країні, здійснення контролю за виконанням законів

України в цій галузі, виконанням Державного бюджету, фінансуванням загальнодержавних програм. Вона перевіряє використання за призначенням органами виконавчої влади коштів загальнодержавних цільових фондів, здійснює контроль щодо фінансування відповідних загальнодержавних програм, які затверджуються парламентом України тощо. Водночас є чимало можливостей для удосконалення діяльності Рахункової палати, її впливу на процеси у бюджетно-фінансовій системі України. Ця державна інституція в нашій країні перебуває на етапі свого становлення, поступово набирає досвіду контролю в одній з найскладніших і найважливіших сфер — бюджетно-фінансовій.

Контрольні запитання

1. У чому проявляється основоположна роль Верховної Ради у державному механізмі України?
2. Яку роль відіграє конституційно-правове регулювання взаємовідносин між законодавчою, виконавчою і судовою гілками влади?
3. Який склад і структура парламенту України?
4. Які комітети створені у Верховній Раді України і яке їх функціональне призначення?
5. Які основні принципи діяльності парламенту України? Охарактеризуйте їх.
6. Які функції виконує Верховна Рада України?
7. Яка компетенція парламенту України?

8. Дайте визначення поняття законодавчого процесу і проаналізуйте його стадії.

9. Який порядок роботи Верховної Ради України?

10. Розкрийте конституційно-правовий статус Рахункової палати.